

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

ปรัชญาการศึกษาเป็นตัวการที่จะกำหนด ความหมาย จุดมุ่งหมาย หลักสูตร การเรียนการสอนของการศึกษา เพื่อให้การศึกษาได้ดำเนินการอย่างเป็นกระบวนการที่จะหล่อหลอมกล่อมเกลาคคนให้เป็นคนที่มีคุณสมบัติตามที่สังคมต้องการ¹ และยังเป็นกระบวนการที่จะทำให้ผู้เรียนได้รับการเรียนรู้ เกิดการพัฒนาให้ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาเจริญงอกงาม มีความเข้าใจตนเองและสังคม สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้² ดังนั้นปรัชญาการศึกษาจึงเป็นตัวกำหนดเป้าหมาย (Goals) กำหนดแนวทาง (Norms) หรือกำหนดมาตรฐานขึ้นมา เพื่อที่จะนำไปเป็นแบบแผนในการจัดการศึกษา³

การนำปรัชญาการศึกษามากำหนดรูปแบบของการศึกษาส่วนมากมักจะคำนึงถึงรูปแบบ หรือ ลักษณะของปรัชญาการศึกษาที่จะนำมาใช้ เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์กับลักษณะของสังคม รูปแบบของปรัชญาการศึกษาอาจเป็นปรัชญาการศึกษาที่ประยุกต์มาจากปรัชญาแม่บท ซึ่งเกิดจากความพยายามนำหลักการต่างๆจากปรัชญาแม่บทมาใช้เป็นรากฐานในการสร้างองค์ประกอบต่างๆทางการศึกษา หรือ เป็นปรัชญาการศึกษาที่มาจากความคิดของนักปรัชญาแต่ละคน ปรัชญาการศึกษาในแนวนี้ใช้ระบบปรัชญาของนักปรัชญาแต่ละคนเป็นฐาน

¹บรรจง จันทรสา. ปรัชญากับการศึกษา. (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2522), หน้า 17.

²นิรมล ศิริธสาร สวัสดิบุตร. แนวคิดทางการศึกษาของบุคคลสำคัญของไทย ในรอบสองร้อยปีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นทิยลาภพฤติยากร. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศิริธสาร, 2526), หน้า 55.

³บรรจง จันทรสา. อ้างแล้ว หน้า 35.

ในการประยุกต์ใช้กับการศึกษา⁴ การนำปรัชญาการศึกษาโคมาไซ์จึงต้องคำนึงถึงด้านนี้ การรับเอาปรัชญาการศึกษาโคมาไซ์เป็นแนวในการจัดการศึกษา บางสังคมอาจจะนำไปใช้ปฏิบัติได้แต่บางสังคมอาจไม่เหมาะสม บางสังคมอาจต้องผสมผสานหลายๆปรัชญาจึงจะเหมาะสม และบางสังคมยังต้องคำนึงถึงปรัชญาชีวิตอันเป็นพื้นฐานในสังคมด้วย

การจัดการศึกษาของไทยนับแต่เริ่มจัดการศึกษาที่เป็นรูปแบบยึดหลักการจัดการศึกษาของทางตะวันตกเป็นต้นแบบ นั่นคือ การศึกษาของไทยได้รับเอาปรัชญาการศึกษาทางตะวันตกมาเป็นต้นแบบ ดังที่ เรณู คุปต์ชเรีเยร กล่าวไว้ว่า

ปรัชญาการศึกษาตะวันตกได้ให้ความกระจ่างชัดในแนวคิดที่เป็นระบบ ง่ายต่อการนำมาใช้กับการศึกษามากกว่าปรัชญาตะวันออกซึ่งค่อนข้างเน้นหนักไปในทางปรัชญาชีวิต และในเรื่องของการจัดการศึกษาและความคิดที่พัฒนาให้เป็นระบบนั้นเกิดขึ้นในโลกตะวันตกก่อน ดังนั้นอิทธิพลของการจัดการศึกษาไทยส่วนมากจึงมาจากตะวันตก⁵

เช่นเดียวกัน แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 ก็ยังยึดปรัชญาการศึกษาทางตะวันตกมาเป็นต้นแบบ เกี่ยวกับเรื่องนี้ บุญเชิด รัตนานันท์ และ วสันต์ จันทรวงศา สรุปลงไว้ว่า

ตามแผนการศึกษาชาติฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2503) สรุปลงไว้ว่า ประเทศไทยต้องการให้การศึกษาเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมและการฝึกอบรมเยาวชน โดยเน้นหนักไปในทางให้เยาวชนเป็นสมาชิกที่ดีตามแบบอย่างของผู้ใหญ่ เขาทำนองการศึกษาแบบสังคมประภิต (Socialization) ซึ่งเป็นทัศนคติของ Essentialism⁶

⁴ คึกคา ปรารงค์ประหาพร. ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน. (กรุงเทพฯ : บารมีการพิมพ์, 2523), หน้า 43 - 45.

⁵ เรณู คุปต์ชเรีเยร. ปรัชญาและปรัชญาการศึกษา. (คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2529), หน้า 139.

⁶ บุญเชิด รัตนานันท์, วสันต์ จันทรวงศา. พื้นฐานการศึกษา. (กรุงเทพฯ : สุทธิสารการพิมพ์, 2520), หน้า 43.

แต่ในระยะต่อมาได้นักการศึกษาบางท่านให้ความเห็นว่า การจัดการศึกษาของไทยควรยึดหลักปรัชญาการศึกษาที่มีพื้นฐานมาจากปรัชญาแม่บทในสังคมไทยอันได้แก่พุทธศาสนา หรือ พุทธปรัชญา วิทย์ วิศทเวทย์ ให้ความเห็นว่า "ในสังคมไทยโบราณระบบการศึกษา ก็เป็นแม่แบบเดียวเหมือนกัน ต่างกันตรงที่ว่าการศึกษาสำหรับประชาชนทั่วไปซึ่งจัดที่วัดนั้นมีแม่บทมาจากหลักคำสอนของศาสนาพุทธ การศึกษา คือ การปั้นให้ทุกคนเป็นไปตามแม่แบบจากพุทธธรรม"⁷

กิติมา ปรีดีคิลก ก็เป็นอีกท่านหนึ่งที่มีความเห็นสอดคล้องกับวิทย์ วิศทเวทย์ โดยท่านกล่าวว่า

ด้วยเหตุที่วัดมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของคนไทย ทางการศึกษาจึงไม่ควรละเลยที่จะต้องคำนึงถึงปัจจัยอันสำคัญนี้ด้วยว่า ในการจัดการศึกษานั้นหากได้พิจารณาถึงกานต่างๆทุกแง่มุมและพิจารณาถึงแนวทางการจัดการศึกษาแล้ว แนวทางนั้นจะขัดต่อความเชื่อหรือแนววิถีคติทางศาสนาหรือไม่⁸

จะเห็นได้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาไทยของนักการศึกษาหลายท่านแตกต่างกัน บางท่านมีความคิดว่าปรัชญาการศึกษาไทยได้รับอิทธิพลจากปรัชญาการศึกษาทางตะวันตก แต่บางท่านมีแนวคิดที่ว่าปรัชญาการศึกษาไทยควรยึดปรัชญาอันเป็นแม่บทของชีวิตในสังคม หมายถึง พุทธปรัชญา

⁷ วิทย์ วิศทเวทย์. "ปรัชญาการศึกษาไทย พ.ศ. 2411 - 2475"

วารสารการศึกษาแห่งชาติ. : 33

⁸ กิติมา ปรีดีคิลก. ปรัชญาการศึกษาเล่ม 1. (กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิต, 2522), หน้า 168.

ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี เป็นอีกท่านหนึ่งที่มีแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษา และปรัชญาการศึกษาที่น่าสนใจ

ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี ท่านเป็นนักการศึกษาและนักปรัชญาการศึกษา คนสำคัญของวงการการศึกษาไทย ท่านสำเร็จการศึกษา อ.บ. และ ป.ม. จาก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัย Ohio ประเทศสหรัฐอเมริกาจนสำเร็จ การศึกษา M.A, Ph.D และท่านยังได้เดินทางไปปฏิบัติงานเกี่ยวกับการศึกษาหลายประเทศ ด้านหน้าที่การงานท่านได้ดำรงตำแหน่งสำคัญทางการศึกษา อาทิเช่น ผู้อำนวยการโรงเรียน ฝึกหัดครูชั้นสูงประสานมิตร และ เป็นอธิการบดีคนแรกของวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมการฝึกหัดครู และ รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น

ท่านปรัชญาการศึกษา ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี ได้ศึกษาค้นคว้าปรัชญา การศึกษาจากมหาวิทยาลัย Ohio จนกระทั่งได้รับการยกย่องว่ามีความชำนาญพิเศษในด้าน ปรัชญาการศึกษา⁹ ท่านได้นำแนวคิดของปรัชญาการศึกษา Experimentalism มาใช้กับ การศึกษาของไทย เช่น การให้สิทธิค้นคว้าทดลอง การเรียนแบบหน่วยกิต การเขียนเปเปอร์ เป็นต้น¹⁰ แต่ต่อมาในระยะหลังท่านมีแนวคิดและสร้าง ปรัชญาการศึกษาที่มีพื้นฐานมาจาก พุทธปรัชญา ดังที่ปรากฏในงานเขียนและผลงานอื่นๆ เกี่ยวกับพุทธปรัชญาการศึกษาตามแนวคิด ของท่าน

⁹คณะครูศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ใครเป็นใครในประเทศไทย เล่ม 2. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2506), หน้า 2317.

¹⁰ธรรมรส โชติคุณุชร์, ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. "สัมภาษณ์ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี" ว.ศึกษาริพนธ์ 1,1 (ก.ย. 2522) : 27.

ท่าน เป็นนักปรัชญาการศึกษาคนแรกที่น่าแนวคิดของพุทธปรัชญามาประยุกต์เป็นปรัชญาการศึกษา จนกระทั่งมีผู้นำแนวคิดของท่านไปเสนอในบทความ วารสาร และ หนังสือที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาการศึกษา อาทิเช่น

ศักดิ์ดา ปรากฏประทานพร ได้เสนอปรัชญาการศึกษาตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี ไว้ในหนังสือ ปรัชญาการศึกษาดับพื้นฐาน¹¹

คณีย เทียนพุ่ม เป็นอีกผู้หนึ่งที่เสนอแนวคิดด้านพุทธปรัชญาการศึกษาของท่านในบทความเรื่อง "ปรัชญาการศึกษาไทยถึงเวลาแล้วที่จะใช้...พุทธปรัชญา"¹²

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี นับว่าเป็นนักการศึกษาและนักปรัชญาการศึกษาคนสำคัญ แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาของท่านสมควรจะได้รับการศึกษาค้นคว้า และ วิเคราะห์ เพื่อประโยชน์ในการเผยแพร่แนวคิดด้านปรัชญาการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติ และ ผลงานของศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี
2. เพื่อวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ทำการศึกษารวบรวมงานเขียนด้านหนังสือ บทความ เอกสารต่างๆ คำบรรยาย บทสัมภาษณ์ และงานเขียนของบุคคลอื่น ที่กล่าวถึงแนวคิดของ ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี

¹¹ศักดิ์ดา ปรากฏประทานพร. ปรัชญาการศึกษาดับพื้นฐาน. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเตียนส์, 2523), หน้า 159-160.

¹²คณีย เทียนพุ่ม. "ปรัชญาการศึกษาไทยถึงเวลาแล้วที่จะใช้...พุทธปรัชญา" วารสารพัฒนาหลักสูตร, 24 (กันยายน 2526), หน้า 16-20.

2. วิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี ในช่วง พ.ศ. 2494-2507

3. วิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี ในช่วง พ.ศ. 2507- ปัจจุบัน

4. ศึกษาทัศนของผู้ทรงคุณวุฒิบางท่านต่อการนำพุทธปรัชญาการศึกษาตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี มาใช้กับการศึกษาไทย

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ปรัชญาการศึกษาไทย หมายถึง แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาที่ประเทศไทยนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ทั้งปรัชญาการศึกษาทางตะวันตก และ พุทธปรัชญา

แนวคิด หมายถึง ความเชื่อหรือความคิดเห็น

ข้อจำกัดในการวิจัย

การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี นั้น ผู้วิจัยไม่สามารถกระทำได้อย่างเต็มที่เพราะปัญหาเรื่องสุขภาพของท่าน ข้อมูลบางอย่างโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับประวัติของท่านจำเป็นต้องศึกษาจากเอกสารที่ท่านแนะนำ และ ยืนยันว่ามีความสมบูรณ์เพียงพอ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. รวบรวมผลงานคานหนังสือ บทความ เอกสารต่างๆ คำปราศรัย บทสัมภาษณ์ของศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี และผลงานของผู้อื่นที่กล่าวถึงแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี
3. สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี เพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ของ

ข้อมูล

4. จัดระบบข้อมูล โดยการแยกผลงานของ ศาสตราจารย์ ดร. สำโรช บัวศรี
 ด้านปรัชญาดการศึกษา และ การศึกษาทั่วไป

5. ศึกษาเอกสารผลงานของศาสตราจารย์ ดร. สำโรช บัวศรี และผลงาน
 ของบุคคลอื่นที่กล่าวถึงแนวคิดของท่าน เพื่อให้ทราบแนวทางการคิดและความเข้าใจ

6. วิเคราะห์ปรัชญาดการศึกษาไทยตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร. สำโรช
 บัวศรี ในช่วง พ.ศ. 2494-2507 โดยการตีความและอธิบายความเกี่ยวกับ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางปรัชญาดการศึกษาในขณะนั้น

องค์ประกอบของการศึกษา

7. วิเคราะห์ปรัชญาดการศึกษาไทยตามแนวพุทธปรัชญาของ ศาสตราจารย์ ดร.
 สำโรช บัวศรี โดยการตีความและอธิบายความเกี่ยวกับ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงแนวคิดด้านปรัชญาดการศึกษา

อภิปรัชญา ญาณวิทยา คุณวิทยา

องค์ประกอบพุทธปรัชญาดการศึกษา

ความสัมพันธ์ระหว่างอภิปรัชญา ญาณวิทยา คุณวิทยา ของพุทธปรัชญา กับ

องค์ประกอบพุทธปรัชญาดการศึกษา

8. ศึกษาทัศนะในการนำพุทธปรัชญาดการศึกษาตามแนวคิดของ ศาสตราจารย์ ดร.
 สำโรช บัวศรี มาใช้กับการศึกษาไทย โดยการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิบางท่าน
 ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านปรัชญาดการศึกษา

เกณฑ์การเลือกผู้ให้สัมภาษณ์

1. ได้รับการศึกษาระดับปริญญาเอก หรือ ปริญญาโททางด้านปรัชญาดการศึกษา

หรือ มีความรู้ความเข้าใจ ความสนใจด้านปรัชญาและปรัชญาการศึกษา

2. ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับงานทางด้านการศึกษา หรือ มีผลงานด้านการศึกษาและปรัชญาการศึกษา เช่น ตำรา บทความ งานวิจัย เป็นต้น

จากเกณฑ์ที่กำหนด ผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์ ได้แก่

1. พระเทพเวที
2. พระราชธรรมนิเทศ
3. ศาสตราจารย์ ดร. วิทย์ วิศทเวทย์
4. ศาสตราจารย์ ดร. ระวี ภาวิไล
5. ศาสตราจารย์ ดร. สุนทร ณ รั้งษ์
6. ดร. เอกวิทย์ ณ ถลาง
7. ดร. วิชัย ตันศิริ
8. ดร. สายหยุด จำปาทอง

หัวข้อในการสัมภาษณ์

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำองค์ประกอบพุทธปรัชญาการศึกษาตามแนวคิดของ ศาสตราจารย์ ดร. สároช บัณฑิต มาใช้กับการศึกษาไทย

องค์ประกอบพุทธปรัชญาการศึกษาที่จะขอสัมภาษณ์ ได้แก่

ความหมายของการศึกษา

ความมุ่งหมายของการศึกษา

นโยบายทางการศึกษา

วิธีสอน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้ทราบแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาไทย ของศาสตราจารย์ ดร. สároช บัณฑิต

ทั้งที่เป็นปรัชญาการศึกษาตะวันตกและพุทธปรัชญาการศึกษา เพื่อเป็นตัวอย่างแก่ผู้สนใจที่มี
แนวคิดสร้าง หรือ กำหนดปรัชญาการศึกษาไทย และเพื่อเป็นแนวทางแก่ผู้ที่มีความสนใจศึกษา
พุทธปรัชญาการศึกษา ตลอดจนเป็นแหล่งข้อมูลที่จะศึกษาค้นคว้าผลงานของ ศาสตราจารย์ ดร.
สาโรช บัวศรี